

Tóth Sándor László

Monográfia az első nándorfehérvári diadalról

● Szabó Pál *1440 – Nándorfehérvár első oszmán-török ostroma és előzményei* című kötetéről

A költőként is jól ismert medievalista-történész, Diószegi Szabó Pál a történészek számára is kevésbé ismert eseményt dolgozott fel könyvében, amely a 2014-ben summa cum laude megvédett doktori értekezésének kiadásra átdolgozott verziója. Olyan kiváló oszmanisták, mint például a mostanában, 100 éves korában elhunyt Halil Inalcik, is csak egy-egy mondatot szenteltek I. Murád szultán 1440. évi sikertelen nándorfehérvári (belgrádi) hadjáratának. A történelem iránt érdeklődő nagyközönségnek pedig Nándorfehérvárról szinte automatikusan Hunyadi János felmentő seregének és Kapisztrán János kereszties hadának világraszóló 1456-os diadala jut eszébe. Mindenképpen fontos, hiánypótló munkáról van tehát szó. A gyorsnak mondható kiadás és a szép nyomdai kivitel az Areión Kulturális Egyesületet dicséri.

Dióhéjban szükséges összefoglalnunk Szabó Pál rekonstrukciója (a 10. fejezet) alapján a kevésbé ismert 1440. évi ostrom történetét. A terjeszkedő oszmán birodalom az 1438. évi erdélyi és az 1439. évi szendrői akció után 1440-ben közvetlen támadást indított Magyarország kulcsa, Nándorfehérvár ellen. A támadásnak kedvezett az, hogy Magyarországon polgárháború dúlt a két király (V. László és I. Jagelló Ulászló) hívei között. Az oszmán előhad Evrenosz fia Ali vezetésével 1440 áprilisában ért Nándorfehérvárhoz, míg a II. Murád szultán (1421–1451) személyes irányítása alatt álló főszereg júniusban. A várat Tallóci Jován kapitány védte. A szultán először a falak lövetésével, majd rohamokkal próbálkozott. Ezek kudarca után földalatti aknák felrobbantásával igyekezett megtörni a védők ellenállását. A nagy oszmán veszteségek arra kényszerítették a padisahot, hogy 1440 októberében, hét hónap után feladja az ostromot.

A 16 részre tagolt munkában a szerző roppant alapos elemzést ad nemcsak magáról az 1440. évi török hadjáratról és a vár ostromáról, hanem a magyarországi belháborúról, és a nemzetközi politikai háttérrel is. Ekkor zajlott az Anglia és Franciaország közti híres, ún. százéves háború (1337–1453) váltakozó sikerekkel. A Német-római birodalomban és a nagyhatalommá váló Lengyelországban folyó dinasztikus küzdelmekről (Luxemburgi, Habsburg és Jagelló dinasztiák) is plasztikus képet kapunk. A szerző kitér a Pápaság szerepére is, amely szorgalmazta az egyházi uniót az ortodox Bizáncnak nyújtandó keresztény segítségnyújtás fejében. Elemzi a balkáni török terjeszkedést, amelynek következtében sorra kerültek török kézre vagy váltak vazallussá a balkáni államok, utoljára Szerbia maradt. Szabó Pál helytállóan tűnő feltevése szerint Csakmak egyiptomi mameluk szultán és II. Murád között szoros együttműködés volt ebben az időszakban, a kereszténység elleni iszlám összefogás megvalósult. Az egyiptomi uralkodó 1440 szeptemberében Rodosz szigetét, míg az oszmán szultán Magyarország kulcsát, legfontosabb határerődjét, Nándorfehérvárt támadta meg.

Szabó Pál részletesen bemutatja az ostromlott nándorfehérvári erőd kiépítésének történetét, összehasonlítja más erődített városokkal (Thessaloniki, Szendrő, Galambóc). Megállapítása szerint a kettős fallal körülvett városok sorában korszerűnek és erősnek minősíthető Belgrád. Elemzi az 1426-ban Lazarevic István szerb despota és Szigmond magyar király által kötött tatai szerződést, amelynek értelmében Nándor-

fehérvár a szerb uralkodó halála után a magyar koronára szállt, tehát Belgrádból Nándorfehérvár lett, a magyar határvédelem törökkel szembeni egyik legfontosabb erősségévé.

A szerző a nándorfehérvári diadal fő részese, Tallóci Jován (János) és családja történetét ugyan-csak felvázolja. A Tallóci család eredetileg itáliai eredetű (Curzola városa), innen költöztek a dalmáciai Raguzába. A Tallóciak raguzai kereskedő-vállalkozók voltak, akik hamarosan bekapcsolódtak a törökellenes harcokba, és politikai szerepet is vállaltak, jelentős pályát futottak be Zsigmond uralkodása alatt, akárcsak Ozorai Pipo (Filippo Scolari) korábban. A négy Tallóci testvér (Matko, Frank, Petko és Jován) egymást segítve emelkedett fel, kaptak egyre jelentősebb tisztségeket, és jutottak egyre nagyobb birtokokhoz, jövedelmekhez. A legidősebb Matko Galambóc 1428. évi ostromakor tüntette ki magát, aminek jutalmául Zsigmond Nándorfehérvár kapitányává és három déli vármegye (Keve, Csanád, Krassó) ispánjává nevezte ki. A későbbiekben a szlavón és a horvát-dalmát báni tisztségeket is elnyerte, majd öccsével osztozott e méltóságban. Másik öccse, Frank előbb nándorfehérvári kapitányként Matko helyetteseként tevékenykedett, majd szörényi bán volt 1439-ig. A legkisebb fiú, Jován vránai perjel volt, majd 1438-ban Habsburg Albert magyar király őt nevezte ki Nándorfehérvár kapitányává. Szabó Pál sok adattal világítja meg a Tallóci család felemelkedését, és ebben a legkisebb fiú szerepét, helyét.

A monográfia legfontosabb fejezetei kétségtelenül az 1440. évi nándorfehérvári ostrommal kapcsolatosak (8-10.). Az elemzés alapját a 8. fejezetben részletesen vizsgált források jelentik, amelyek vonatkozó passzusait magyar fordításban közli a szerző. Ezek sorában találunk latin nyelvű magyarországi forrásokat (Thuróczy János krónikája, Antonio Bonfini és Petrus Ransanus művei), latin nyelvű lengyelországi kútfőket (Jan Dlugos, Callimachus), bizánci történetírókat (Khalkokondülész, Dukasz stb.), valamint török nyelvű krónikásokat (Oruç bej, Murád Évkönyve, 1486-i Névtelen, Nesri, Szeád-eddin, Lutfi, Tarihi Üngürüş, Kemálpasazáde). Elismerésre méltó a szerző latin és bizánci (görög) forrásismerete. Rendkívül érdekes az a klasszikai-filológiai elemzés, amelyet a 9. fejezetben ad a szerző, összevetvén az antik szerzők (Polübiosz és Livius) ostromrajzait a 15. századi Thuróczy és Bonfini leírásaival. A szerző egy alfejezetben kitér az ostrom bizánci (görög) forrásaiban szereplő tűzfegyverek, aknák elnevezéseire és az ezekből levonható tanulságokra is.

A 10. fejezet a szerző a források alapján adja az ostrom alapos és meggyőző rekonstrukcióját. A hadjárat elemzésébe bevonja Perjés Géza híres akciórádiusz elméletét, és megállapítja, hogy a szultán 1440-ben a teljes hadműveleti időszakot Nándorfehérvár ostromára szánta. A szemben álló hadseregek létszámának becslését is megkísérli, a gyér adatok dacára. Feltevése szerint 3-5 ezer főre tehető a Tallóci Jován vezette nándorfehérvári védősereg létszáma, míg a szultáni seregét kb. 64 ezer főre tette, de ebből a lovas szpáhik létszáma kb. 30 ezer lehetett, így a sereg fele, kb. 34 ezer fő vehetett részt az ostromban. Rendkívül érdekes és részletekbe menő az oszmán harcászattal kapcsolatos három alfejezet, amelyek egyike az aknászattal, a másik a tűzfegyvereknél használt „lőporral” foglalkozik, a harmadik pedig az ágyúkkal és puskákkal.

A szerző hangsúlyozza a Tallóciak szerepét a törökellenes harcokban 1428 és 1440 között, amelyet a Hunyadi János fémjelezte támadó szakasz követett. Joggal fontosnak ítéli meg a szultáni haderőt feltartóztató 1440. évi nándorfehérvári védelmet, amelyet 1456-ban újabb, még fényesebb diadal követett, hiszen ekkor nemcsak visszaverték a védők a támadást, hanem csatában le is győzte Hunyadi János a Konstantinápolyt 1453-ban elfoglaló II. Mehmed szultánt. A szerző kisebb alfejezetben felveti azt a teóriát, hogy 1440 előtt már 1390-ben I. Bajazid szultán is megkísérelte Nándorfehérvár bevételét. A monográfiát egy rendkívül hasznos, magyar és angol nyelvű összegzés zárja, amely az értekezés legfőbb megállapításait summázza. A monográfia jegyzetapparátusa és a gazdag bibliográfia is tanúsítja azt, hogy szerzője alapos és körültekintő, komoly tudományos értékkel bíró munkát alkotott, amely gazdagítja 15. századi magyar történeti ismereteinket, hasznosítható a felsőoktatásban, és a történelem iránt érdeklődő olvasók is haszonnal forgathatják. A kötet végén található képmellékletek (térképek, fotók), illetve a név- és tárgymutató segíti a szép kivitelű kötet használatát.

(Areion Kulturális Egyesület, 2015)